

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ԺԱՌՆԻ ԶԳՈՒՄ

Երևան, ԺԷ ՏԱՐԻ-ԹԻԻ 30 ԳԻՆ 40 ՓԱՐԱ — 21 ՅՈՒԼԻՍ 1899

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Բ Ա Փ Ի Ր

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հ Ա Ս Յ Է

Դատաւներ ու Պոլիս Տարեկան 50 Գրու

در سعادتده بفتح قوسنده قاضعسكر خاندده

վեցամսեայ 30

پوراغن « غزته سی اداره سده

Օտար երկիրներ [6 Բուլլի] 15 Գրանք

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ ԲԻԻՐԱԿՆԻ
Գազապէր խան, Պահմէ գարու, և. Պոլիս

ԸՆԿԵՐԱԲԱՆԱԿԱՆ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

Մուրն ամսագրի 1897ի համարներէն մէկուն մէջ էր որ Պ. Վանցեան՝ գնահատելի ուսումնասիրութիւն մը դրած էր այս նիւթին վրայ, Պ. Վանցեան գլխաւորապէս մէջ բերած էր ժողովրդի պատմական կեանքը եւ իրողութեանց վրայ հիմնուելով՝ ապացուցած էր թէ անհատականութիւնը շատ զարգացած էր Հայոց մէջ, Վերջապէս, յօդուածի ընդհանուր իմաստին նայելով, նա կ'ընդունէր թէ անհատականութիւնը տոհմային առանձնայատկութիւն մըն էր Հայոց համար:

Մեր արդի դրողները յաճախ անհատականութեան վրայ կը խօսին, թէեւ հարեւանցի յիշատակութիւններով միայն: Ոմանք անհատականութեան զարգացումը աղէկ նշան մը կը համարին ժողովրդի յառաջդիմութեան տեսակէտով. ուրիշներ մտքերու թերի զարգացման կամ իմաստակութեան ապացոյց մը կը վնասուն անոր մէջ. այս հակասական ենթադրութեանց մէջէն ելլելու համար, ըստ իս, խնդիրը քննելու և վեր-

լուծելու է՝ տեղին վրայ, այն միջավայրին մէջ ուր ծագում կ'առնէ. հետեւաբար զգուշանալու է լոկ օտար ընկերաբան-իմաստասէրներու ազդեցութեան տակ որոշ եզրակացութիւններ հանելէ: Պէտք է ժողովուրդը ճանչցած, անոր կեանքովն ապրած ըլլալ, անոր կիրքերը, թերութիւններն ունեցած՝ և ինքզինքը սրբազրած ըլլալ: Ահա այն ատենն է որ ուսումնասիրութիւն մը կարելի է նմանցնել բժշկական տեղեկագրի մը, զոր խմբագրելէ առաջ՝ բժիշկը աչքի առջեւ ունեցած է հիւանդը և խղճամիտ հետազօտութեամբ ըրած է անոր ախտաճանաչութիւնը (diagnostic):

Իմ ուսումնասիրութիւնս կը բաժնեմ երկու որոշ մասերու.

Ա. Անհատականութիւնը իրօք տոհմային առանձնայատկութիւն մըն է մեզի համար և ի՞նչ երեւոյթներու տակ երեւան կուգայ:

Բ. Ներկայիս մէջ ի՞նչ ներքին և արտաքին ազդեցութիւններով անհատականութիւնը կը տկարանայ կամ կը մըշակուի, կը զարգանայ մեր մէջ, և ի՞նչ տեսակ արդիւնքներ կուտայ:

Ա.

Առաջին մասին վրայ խօսելու համար,

պէտք է աչքի առջև բերել հայ դիւղա-
ցիին կամ այն դիւղական համայնքը, որ
ո՛ր է է կերպով արդի քաղաքակրթու-
թեան ու նոր դաստիարակութեան ազ-
դեցութիւնը չէ կրած, այլ իր բովան-
գակ զգացումներովն ու գաղափարնե-
րովը կ'ապրի իր սլապերէն ժառանգած
մտաւորական ու ֆիզիքական ճիւղե-
րուն մէջ: Հոն կը տեսնենք որ դիւղա-
կան համայնքը կրնայ ունենալ պէտ մը,
սլապապէս պաշտօնական հանդաման-
քով. բայց իսկապէս դիւղը կրնայ բաժ-
նուիլ բազմաթիւ մեծ ու փոքր ազգակ-
ցական շրջանակներու, որոնցմէ իւրա-
քանչիւրն ունի իր մեծը, որ կատարե-
լտօղէս անկախ է իր ընկերական, ըն-
տանական շրջանակին մէջ: Համայնքը
կազմող այս զանազան շրջանակները
հիմնուած են ընտանեկան ցեղակցութեան
կամ գերդաստանի վրայ: Այնպէս որ մի
և նոյն նախահօր պատկանող քսան ըն-
տանիք կը կազմեն՝ օրինակ Պետրոսեթ,
ուրիշ 12 ընտանիք՝ Սերոբի տեղը ևլն: Այս
մեծ գերդաստաններուն պատկանող
իւրաքանչիւր տուն՝ արդէն կը ներկա-
յայնէ բազմանդամ ընտանիք մը՝ որ ու-
նի իր ջոջը. բայց այս ընտանիքին ջո-
ջերը կը հնազանդին գերդաստանին պե-
տին և անոր հրամանին տակ մէկ մար-
մին, մէկ հոգի կը կազմեն:

Յայտնի կը տեսնէք որ արեւակցու-
թեան առաջ բերած գրեթէ բնազդական
եան է որ այս սլապապային մէջ երեւան
կուղայ: Այս կերպով առաջ եկած ան-
հատականութիւնը սովորական էր գրե-
թէ բոլոր Հին հասարակութեանց և այս-
օր ալ բոլորովին կենդանի է կարգ մը
լեւնաբնակ ժողովուրդներու մէջ: Գեր-
դաստաններու մեծերը շատ խնդիրնե-
րու մէջ իրարու չեն համաձայնիր և ցե-
ղային գոռոզութեամբ կը մերժեն իրա-
րու գերադասութիւնը: Ասկէ կը ծագին
հիմնական վէճեր և կը ծնին կուսակ-
ցութիւններ, Նրբիմն վէճը կը դառնայ
նիւթական շահու մը բողոքաբան, օրինակ
ամբողջ գիւղին սեփականութիւնն և-
զող ջուրի մը բաշխման կամ արօտա-

վայր մը, անտառ մը շահագործելու և
բաժնելու վրայ: Չեն համաձայնիր, կիր-
քերը կը բորբոքին, ամբողջը իր մեծին
կրած յուզումներուն ու սրտմտութեանը
մասնակից կ'ըլլայ. ամէն մէկը իր գեր-
դաստանի ետը վիրաւորուած կը կարծէ
և ըստ այնմ կը շարժի վէճին մէջ: Այս
տեսակ անհատականութիւն մը բնազ-
դական և շատ զօրաւոր, մի և նոյն
ատեն կոյր է, վասն զի յաճախ վրէժ-
խնդրութեան համար ծայրայեղ միջոց-
ներու կը դիմէ:

Բայց գիւղի հասարակութեան մէջ ի-
րարմէ անկախ խորհող անհատներուն
թիւը գերդաստանի մեծերուն մէջ չի
սահմանափակուիր մնար: Միեւնոյն գեր-
դաստանն ալ իր կարգին, բազմաթիւ
ստորաբաժանումներով շրջանակներու կը
բաժնուի. և շահերն ու սլապազաներն
յաճախ այնպէս կը բերեն որ լոկ իրենց
անձնական զօրքերուն ու սեպական
հայեացքներուն մէջ, ընտանիքի մեծերը
կ'ուզեն անկաշկանդ ըլլալ գերդաստանի
մեծին հովանաւորութենէն: Այն ատեն
վէճն ու կռիւը կը ծագի հօրեղբորոր-
գիներուն միջև: Իսկ եթէ միեւնոյն
երգիքին տակ բնակողներուն մէջ ան-
համաձայնութիւն ծագի — բաժնի մը որ կի-
նեցու ձեռքով կ'ըլլայ ընդհանրապէս —
և փոքրը չուզէ մեծին հնազանդիլ, մէկ
միջոց կայ իրբեւ դարման. — իրարմէ
բաժնուիլ, իրենց հօրեական կալուածքը
կիսել և զատ տուն ու տեղ ըլլալ:

Գիւղերու մէջ քիչ կը տատանի այս
կարգի բաժանումներ, բայց քաղաքնե-
րու մէջ այսօր ալ սովորական դարձած
է: Ամուսնացած կըրպայրներ, մանաւանդ
մէկ երկու դաւակ ունենալէ յետոյ, ա'լ
չեն կրնար զիրար հանդուրժիլ: Անհա-
տականութիւնը կը շեշտուի մեր տղայ
մարդոց մէջ, սովորաբար 30—35 տարի-
քը անցնելէ յետոյ, իսկ կիներու մէջ
աւելի ուշ, ինչպէս պիտի տեսնենք յե-
տոյ: Իրբեւ ապացոյց կրնանք յիշել որ
Հին ընտանիքներու մէջ եղբայրները ի-
րարմէ կը բաժնուէին ընդհանրապէս
իրենց 40—50 տարեկան հասակէն յետոյ:

այդ միջոցին ընտանիքի մեծին կամ մեծ եղբոր աղղեցութիւնը տկարացած կ'ըլլայ, միւսներուն զօրանալովը:

Եթէ որոշ ընկերական շրջանակներու բաժնեկէք զանազան դաւառներու մէջ ապրող մեր ժողովուրդը, պիտի տեսնենք թէ անոնք որ քաղաքակրթութեան և նոր դաստիարակութեան աղղեցութիւնը աւելի կանուխ կրած են, աւելի շուտով ալ դատած են իրենց անհատականութիւնը: Միեւնի ընտանեկան բաժանումները և իրարմէ անկաշկանդ գործելու արամաղորութիւնը եթէ հաշուի առնենք, հերիք են մեր ըսածը հաստատելու:

Հոս կրնանք հաշուի առնել նաև կըլիմային և դիրքին աղղեցութիւնն ալ: Այն քաղաքները որ լեռնային դիրք, ցուրտ օդ և հաղորդակցութեան պակաս միջոցներ ունին, կը պարտենակեն բաղմանդամ ընտանիքներ: Այս տեղերու հասարակութեանց մէջ աչքի դարձող երեւելի մարդիկ քիչ կը գտնուին և ժողովրդի մտաւորական մակարդակը քիչ ելեւէջներ կը ներկայացնէ: Իսկ այն քաղաքները որ տաք կլիմայ, դաշտային դիրք և հաղորդակցութեան բազմաթիւ միջոցներ ունին, կը պարտենակեն աւելի մանր և փոքրաթիւ ընտանիքներ և հասարակութիւնը կը ներկայացնէ գործի կեանքին մէջ ձեռներէջ և հասարակական գործերու մէջ իրարմէ տարբեր խորհող բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

Եթէ շարունակենք այսպէս խորը մըտնել թէ՛ զիւղական և թէ՛ քաղաքներու ընտանեկան կազմակերպութեան և ընկերական յարաբերութեանց, պիտի տեսնենք՝ որ անհատականութիւնը հիմնուած է 1. Յեղային արեւակցութեան

2. Ընտանեկան »

3. Քաղաքակրթութեան աստիճանին վրայ:

Այսպէս ուրեմն զիւղին մէջ անհատ մը իր անձին սեփական կարողութիւնովը չէ որ կը ներկայանայ, այլ անպատճառ զօրավիդ մը, յենարան մը ունի, որ իր անձէն դուրս, իր ընտանիքին, իր գերդաստանին, իր ցեղին մէջն է: Այս կեր-

պով կազմակերպուած անհատականութիւն մը, բնական է որ իր միջավայրէն, իր ընագաւառէն, մէկ խօսքով իր արեւակիցներէն դուրս, օտար միջավայրի մէջ, օտար հողի վրայ, շուտով կորսնցնէ իր ինքնութիւնը և վերականգնուի տեղական պահանջներուն համաձայն, նմանելով մատղաշ տունկի մը՝ որ կլիմային յարմարելու (acclimation) բնական օրէնքով, աստիճանաբար կը փոփոխէ իր գոյնը, արտաքին ձեւը և ներքին բաղադրութիւնը:

Աւասիկ նկատողութեան արժանի ընկերաբանական նշանաւոր երեւոյթ մը մեզի համար:

* *

Այս կերպ անհատականութիւն մը յատուկ է հին ժողովուրդներու: Յայտնի է որ քաղաքակրթուած կեդրոններու մէջ, ո՛չ միայն ցեղ ու գերդաստան կ'անհետանան, այլ մի և նոյն ընտանիքին պատկանող չափազանց անդամները միշտ կը ձգտին պահել իրենց ինքնութիւնը անհատականութիւնը՝ թէ՛ գործի, թէ՛ ընկերական կեանքի մէջ:

Մեր հին ընտանեկան կեանքին մէջ ընդհակառակ, անհատականութիւնը մեռած է այսինքն գոյութեան որ՝ և է յայտնի նշան չի ցուցնել: Ասոր պատճառները բազմապատկ են, 'նախ՝ իրենց գործելու և ապրուստ հանելու եղանակը՝ հաւաքական աշխատակցութեան կարօտ է: Ժողովուրդը գիւղերու մէջ իրրեւ երկրագործ բազմաթիւ աշխատող բազուկներու պէտք ունի, հետեւաբար ընտանիքին մեծ ու փոքր անդամները պէտք է կազմեն գործող մեքենային զանազան մասերը, մի և նոյն մեքենավարին հսկողութեանը տակ: Երկրորդ՝ հայոց մէջ ընտանեկան սէրն ու գորովը՝ բարոյական սոսնձնայատուկութիւն մըն է, որ սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի: Այսինքն մի և նոյն ընտանիքին պատկանող անհատները՝ իրարու նկատմամբ ունին տեսակ մը ինքնաճանաչութիւն և կարեկցութիւն՝ մինչև իսկ կրօնական երկիւղածութեամբ նը-

«իրադրութեամբ» որ իրենց բնաւորութեանը մէջ տարրացած, իրենց նկարագրին մէջ մասը կը բնորոշէ, եւ կերպով մը բռնութիւն կը բանեցնէ իրենց նորանոր ձգտումներուն վրայ, եւ կը հարկադրէ զիրենք որ « ընտանիքի գաղափար » ին ազդեցութեանը տակ մընան եւ լուկ իրենց անձը մտածելու ճամբու մը մէջ չմտնեն : Ուրեմն ընթացիկ գաղափարը զօրաւոր նախակապ մըն է, որ կ'արգիլէ անհատականութեան գաղափարը մեր մէջ :

Երրորդ՝ դարերէ ի վեր ժողովուրդը իր ապրուստը ճարելու եւ իր տնտեսական զիրքը պահելու համար ստիպուած է եղեր մաքառելու բազմաթիւ դժուարութեանց դէմ, որոնց մանրամասնութիւնները աւելորդ կը համարինք թուել հոս : Այս պայքարը, որ հացի խնդրէն զատ, սրտի եւ հոգիի պայքար ալ ունի իր մէջ, հարկադրած է ընտանիքը ինք իր մէջ ամփոփուիլ, որչափ կարելի է մի եւ նոյն նեղկիկ երդիկին տակ սըմքիլ մնալ, քիչ ծաւալի մէջ, թէ՛ ուշագրութիւն չգրաւելու եւ թէ՛ խտացած բարոյական կարողութիւն մը պահպանելու համար :

Այս երեք գլխաւոր պարագաները միանալով մեր « ընտանիքի գաղափարին » ընթանումը՝ դարերու ընթացքին մէջ դարբնած՝ եւ տեսակ մը տոհմային դժուորած առած են անոր : Ուրեմն այս նախակապերը արդիւնք են այն ընկերական պայմաններուն՝ որոնց մէջ ապրած է մեր ժողովուրդը վերջին դարերու ընթացքին : Հետեւաբար պէտք է հաստատուել թէ՛ աւելի նախնական ժամանակներու մէջ ընտանիքի գաղափարը շատ տկար էր եւ բնաւ արգելք մը չէր անհատականութեան առանձին կազմակերպութեան :

Ասոր համար կը բաւէ կենդանի օրինակ մը բերել մեր կողքին ապրող ցեղերու կեանքէն : Այդ մը, որ որդւոց որդի իր ազդեցութեան շրջանակին մէջ կ'ապրի, եթէ 3, 5 եւ աւելի արու դաւակներ ունենայ, անոնցմէ ամէն մէկը :

Հափառաւ ըլլալուն պէս կը ձգտի առանձին տեղ հաստատուիլ, ուր իր կամքը գերակշիռ է : Եթէ տեղի անբաւականութեան պատճառով ստիպուին երկու եղբայր մի եւ նոյն գիւղին մէջ ապրիլ, իրենց ներդրութեան շրջանակը կ'որոշուի եւ ժողովուրդը կը զգայ զայդ ու կը կրէ առանձնակի ազդեցութիւններ : Աշխրէթներուն, մէջ ուր ամբողջ ցեղը միասին կը բնակի, ամէն ամուսնացած անհատ, իր անկաշկանդ զբաղման եւ ֆիզիքական կարողութեան համաձայն, իր մասնաւոր անհատականութիւնն ունի բովանդակ ցեղին համար :

Այս օրինակէն կրնանք հետեւցնել ուրիշ կարեւոր ճշմարտութիւն մըն ալ թէ անհատականութիւնը աւելի կը զարգանայ ո՛ր եւ է ժողովրդի «բարձր դասակարգին» մէջ : Նախնական ժողովուրդներու մէջ, բարձր դասակարգը կը ձեւացնէին աղնուականները (հարստութիւն եւ զիրք ունեցողներ), կրօնականները (մտքով մշակուած անձեր) եւ ֆիզիքական հզօր կարողութեան տէր եւ զոյնները, որ պատերազմներու մէջ համբաւ կը հանէին : Հին յունական եւ հռոմէական հասարակապետութեանց մէջ, ամենէն աչքի՝ զարնող, ամենէն կարող անհատականութիւնը կը փայլէր ճարտասաններու, փիլիսոփաներու, անտեսագէտներու եւ ռազմագէտներու վրայ : Յիզիքական կարողութեան տէր եւ յանդուգն անձերէն առաջ եկաւ մասնաւոր դասակարգ մը, ասպետ որ ինչպէս արեւմտեան, նոյնպէս հին ժողովուրդներու մէջ զանազան անուններով կ'որոշուէր :

Մեր մէջ իրենց մտքի մշակութեամբ հզօր անհատականութիւն մը ներկայացուցած են կղերականները, թէ՛ Ե. թէ՛ Ժ. Ե. թէ՛ Ժ. դարերու մէջ իրենց մաքառումը զբաղաշատական աղանդի, Բազիկոնի վարդապետութեան, Յոյներու պահանջած եկեղեցական միութեան եւ Ունիթոններու ոտնձգութեանց դէմ կ'ենդանի ապացոյցներ են թէ հայ միտքը մշակուելով ընդունակ կը դառնայ դա-

դատարային հզօր անհատականութիւն մը կազմելու :

Հոս կը վերջացնեմ յօդուածիս առաջին մասը հետեւեալ եղբակացութիւններով :

1. Հայերը ունին անհատականութիւն մը՝ նման արեւելեան ժողովրդոց յատուկ անհատականութեան, որ հիմնուած է ընտանեկան ոգւոյն եւ արեւակցութեան վրայ :

2. Հայ ընտանեկան հին կազմակերպութեան մէջ անհատականութիւն չկայ. եւ ասով կը բացատրուի այն օրինաւոր կարգապահութիւնը (discipline) որ կը տիրէ բազմանդամ հայ ընտանիքներու մէջ :

3. Գիւղերու եւ շատ մը քաղաքներու մէջ, ուր ժողովուրդը աւելի կամ նուազ սլահած է իր հին բարքերը, դերդաստանի եւ ընտանիքի մեծերէն դատ, ուրիշ ոչ ոք ունի անհատական նշանակութիւն մը եւ անոնցմէ զատ ոչ ոք կարեւոր դեր մը կը խաղայ համայնքի հասարակական դործերուն մէջ :

Πησινοπο

Գ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄՆԵՐ, ԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄՈՒՆԾՈՒՍՈՒՆԻ

1. Եթէ մէկու մը աջ աչքը խաղայ՝ բարի է, մօտալուս բարիքի մը կ'ակնկալուի : Եթէ ձախ աչքը խաղայ՝ չար է, սիրտը դող պիտի ելլէ :

2. Եթէ լեզուին ծայրը խաղայ՝ մէկու մը հետ վէճ, բանակոխ պիտի ունենայ :

3. Եթէ մէկը կարկանդակը կտրէ դանակով եւ կամ ուրիշ բանով մը՝ զոքանջը կը մեռնի :

4. Եթէ աղջիկ մը սուրիչ չալէ՝ կեսուրը շատախօս կ'ըլլայ :

5. Կերակուրին մնացորդը ուտողը բաղդաւոր կ'ըլլայ :

6. Կերակուրին ամանը սկզբագին նը-

շանածը գեղեցիկ կ'ըլլայ :

7. Այրած հաց ուտողը ստակ կը դառնայ, հարուստ կ'ըլլայ :

8. Եթէ տան մը հաւը խօսի (էգ հաւ) ծխնելոյզէն վար կը ձգեն, եթէ դէպի ներս փախչի բարի է, եթէ դէպի դուրս փախչի չար է, տանտէրը պիտի մեռնի, անմիջապէս գլուխը կը կտրեն :

9. Եթէ գիշեր ժամանակ երկինք որոտայ՝ չար է, մեծաւորի մէջ կռիւ պիտի պատահի : Ուստի ամէն անգամ որ երկինք որոտայ, «Օրհնեալ է Աստուած» ըսելով երեսներն կը խաչակնքեն :

10. Եթէ կարկուտ տեղայ՝ թոնիրին խաչերկաթը դուրս կը նետեն ի նշան խաչի, որպէսզի կարկուտը դադրի :

11. Չափահաս մանուկ մը եթէ կըռչնէ՝ հիւր պիտի դայ :

12. Հացին կունտը առած ժամանակ եթէ խմորէն մաս մը նետուի՝ հիւր պիտի դայ :

13. Եթէ մէկը սպտառը ուրիշին տայ՝ բաղդը հետը տուած կ'ըլլայ :

14. Եթէ խմելիք ջուրը աւելցուի ու թափուի՝ բաղդը կը կորսուի. պէտք է լեցնել այնչափ որչափ կարող է խմելու. նաեւ խմած ժամանակ պէտք է կկուղ նստիլ եւ այնպէս խմել առանց արջալու եւ բերնէն առանց ետ առնելու : Խմելէ ետքը «Օրհնեալ է Աստուած» ը մոռնալը մեծ անկրթութիւն է :

15. Երկուշաբթի գլուխ չեն լուար, որովհետեւ եթէ օճառը փրփրի, ծովերու մէջ մրրիկ կը ծագի :

16. Գիշեր ժամանակ ուրիշին հացի խմոր (մայա) չեն տար, հացին օրհնութիւնը կը փախչի. ի հարկին պէտք է մաս մը վար դնել եւ մնացեալը տալ :

17. Գիշերը հայելիին մէջ չեն նայիր՝ մրրիկ կը պատահի :

18. Գիշերը ծիթ (սաքըզ) չեն ծամար. մեռելի մաի կը փոխուի :

19. Գիշեր ժամանակ եթէ մէկու մը սան մը տալ պէտք ըլլայ, հետը աղիւս մը տալու է :

20. Առաւօտուն եթէ առանց լուացուելու հաց ուտուի, հացին օրհնութիւնը կը փախչի :

21. Աղջիկ մը եթէ թոնիրի խուփին վրայ նստի՝ տունը կը մնայ, հարս չի կրնար ըլլալ:

22. Մանուկ մը եթէ հացի խմորի ամանէն ջուր խմէ՝ արտասանութիւնը իստակ, մաքուր կ'ըլլայ:

23. Քառասունքը չեւած մանկան մը տան առջեւէն եթէ մեռել մը տարուի՝ մանուկը քառասունքկոխ կ'ըլլայ, ի հարկին մանուկը պէտք է ուրիշ տեղ փոխադրել: (Քառասունքկոխի նշանները եւ դարմանները առանձին էջի մը մէջ պիտի ներկայացուին):

24. Քառասունքը չեւած մանկան մը տան առջեւէն եթէ նոր հարս մը անցնի՝ մանուկը քառասունքկոխ կ'ըլլայ, ուստի նոր հարսին և մանկան մօր միջեւ սոսեղ կը փոխանակուի:

25. Նորածնին մայրը (նոխսա) եթէ առանձին թողուի՝ մայրը և մանուկը աւել կը կոխէ, ուստի մանկան վրայ հաց մը և մօրը քովը ակիշ մը պէտք է դնել:

26. Եթէ մէկու մը ականջը խօսի՝ մէկը զինքը կը յիշէ:

27. Կատուն եթէ դուրսը չփէ՝ հիւր պիտի գայ:

28. Նորածնին մանկան մը պորտը եթէ փողոցը նետուի, մանուկը երբ մեծնայ թափառական կ'ըլլայ:

29. Նորածնին մանկան մը պորտը եթէ եկեղեցին իյնայ՝ մանուկը երբ մեծնայ ժամասէր կ'ըլլայ:

30. Մարտի առաջին օրը, առաւօտուն կանուխ՝ գաղանի իրարու տան առջեւ մօխի կը լեցնեն « Մարտ պիղէ, բիրէ սիգէ » ըսելով, որպէս զի իր տան լուսերը զրացին երթան:

31. Մայիսի առաջին օրը կաթը չեն մակրդեր, կիթ չունեցողներուն կը բաշխեն որպէսզի կաթը օրհնուի և առատանայ:

32. Գիշերը առանց լոյսի քացախի ամանին քով չեն երթար, որովհետեւ քացախը կ'աւրուի:

33. Երբ մէկը ո և է բանէ վախնայ, կամ մութին աչքին տեսիլքներ երեւին, անմիջապէս « Աստուածամայր » ըսելով

երեսը կը խաչանկէ, որովհետեւ սատանան խաչի նշանէն կը փախչի:

34. Ամէն չաշաթ երեկոյ, կիրամուտին տան մէջ խուսկ կը ծխեն և տան մէջ կը պտուտցնեն ամէն կողմերը, որպէսզի տանտէր կամ սատանայ չըլլայ:

35. Նոր հարսը խաղացած առին ափով բրինձ կը սփռէ, որով թէ հարսը առատաձեռն կ'ըլլայ և թէ աշխարհիս մէջ առատութիւն:

36. Նոր լուսինը առաջին անգամ տեսնողը եթէ ոսկիի վրայ նայի՝ հարուստ կ'ըլլայ:

37. Եթէ տանիքի մը քիւէն լուսն վայէ՝ չարադուշակ կը սեպուի. տան անդամներէն մէկը պիտի մեռնի և կամ պանդխտութեան մէջ մեռած է:

38. Եթէ ագռաւը տան քիւէն խօսի, ըսելով չալ է. պանդխտ մէկ անդամէն նամակ պիտի գայ:

39. Եթէ մէկը նոր տուն մը շինել տայ, մէջը չի բնակած՝ տան սեւին վրայ ոչխար մը և կամ ըստ կարողութեան հաւ մը պէտք է դնէ. եթէ ոչ, տան անդամներէն մէկը կը մեռնի մօտ առնէն:

40. Եթէ մէկը աւելով ուրիշի մը դարնիւ սպառնայ ու չը զարնէ, ուժը անոր կ'անցնի:

41. Եթէ մէկը պառկած մարդու մը վրայէն անցնի՝ պառկողը կարճահասակ կը մնայ: Ասիկայ շատ անգամ մեծ վէճերու տեղի կուտայ մինչեւ որ անցնողը հակառակ կողմէն նորէն ետ չը դառնայ:

42. Սեղանի վրայ, ճաշի միջոցին խօսիլը մեղք է, սեղանին վրայի հրեշտակները կը փախչին:

43. Նոր կարուած հագուստի մը օձիքը յղի կնիկան մը զլսուն վրայ կը դնեն. եթէ նոյն միջոցին կին մը ներս մանէ՝ աղջիկ պիտի ծնի, իսկ եթէ մարդ մը ներս մանէ՝ մանչ է ծնելիքը:

44. Նորածնին մանուկը մկրտելու համար եկեղեցի տարուած ժամանակ եթէ վրան ոսկի դրուի, մանուկը տժգոյն, դեղնադոյն կ'ըլլայ:

45. Նորածնին մանկան բերանը եթէ ծեր մը թքնէ, մանուկը երկարակեաց կ'ըլլայ:

46. Եթէ անօթ մը ձեռքէ իյնալով կտարի՝ բարի է, վտանգ մը անցած է նոյն միջոցին:

47. Նոր հարսը երբ առաջին անգամ եկեղեցիէն տուն բերուի, ոտքերուն առջեւ կաւէ անօթ մը կը ջախջախեն «Ֆէնա կէօզլէր փաթլասըն» ըսելով:

48. Նոր հարսը եկեղեցիէն տուն բերուած միջոցին փեսի տան առաջ հարսին զլստուն վրայ զրամ կը ցանեն զորս աղքատ մանկախն կը խշտեն:

49. Մանուկներու խաւը կապոյտ ուլունք կը կարեն կամ կապոյտ վերարկու մը կը հագցընեն, որպէս զի մանուկը ակնհարու թենէ աղատ ըլլայ: Կապոյտ դոյնը միշտ դեղձափ կը նկատուի ակնահարութեան:

50. Նշանուած աղջիկ մը ճաշի վրայ եթէ ուրիշներէ առաջ ուտել սկսի՝ նշանածը կուգայ:

51. Մանուկ մը միրտելու համար եկեղեցի տարուած միջոցին մանուկը տանողը եթէ ետեւը նայի՝ մանուկը չիլ կ'ըլլայ:

62. Մէկու մը աւելցուցած ջուրը եթէ ուրիշ մը խմէ՝ առաջնոյն բազդը երկրորդին կ'անցնի: Ուտի պէտք է չափաւոր լեցնել ջրամանը:

53. Եթէ մէկու մը արին մեջ կէռայ՝ մէկէ մը ստակ պիտի ընդունի:

54. Եթէ մէկու մը (ոտքին տակը) ներքանը կէռայ՝ կօշիկ մը նուէր պիտի դայ:

55. Եթէ մէկու մը կօշիկները քիթ քթի գան, զինքը կը բամբասեն. իսկ եթէ կրունկէն իրարու դիմաց գան՝ տեղէ մը ուտելիք պիտի դայ:

55. Երկինք որոտացած առեն եթէ աղջկան մը մազը քաշուի՝ մազը կ'երկարի:

57. Գիշեր ժամանակ հագուստի օձիք բացողին կեանքը կը կարծի:

58. Եթէ կերակուրի միջոցին մէկը գայ, զոքանչն այս կերակուրը կը սիրէ եղբր, կ'ըսուի:

59. Եթէ մէկը նստած դործ մը ըրած միջոցին ըսն մը կորսնցընէ եւ օտար

եկել ստիպուի, սատանան հասակս տեսնալ ուզեց, կ'ըսուի:

60. Անկողինը կանուխէն չեն ձգեր, որովհետեւ մէջը պտտիողին կեանքը կը կարծի:

(Շար)

Անսարիա

Ի. Խ. ԱՐՍՒԱՆ

Ե Ր Ե Ք Խ Ն Ձ Ո Ր

Հին բարի ժամանակները մայր մը կար որ երեք հատ աղայ ունէր: Իրենց ըստացուածքը միտին խնձորի ծառ մ'էր որ ան ալ տարին երեք խնձոր կը բոսէր, ոչ աւելի ոչ պակաս:

Չարածճի դու մը տարոց տարի այդ խնձորները կը դողնար, այնպէս որ խեղճերը դեռ այդ ծառին խնձոր մը չէին կրցած խթել: Այդ աղաքը կը մեծնան, կտրիճներ կ'ըլլան: Օր մը մայրը կ'ըսէ «Տղաք, քանի որ դուք այսքան կտրիճ էք, գոցէք այս տարի խնձորին ծառը պահեցէք որ այդ դուր չգողնայ»: Առաջին օրը մեծ աղան կ'երթայ բայց մինչեւ դուին գալը խուռուլ խուռուլ կը քնանայ: Դուր կուգայ եւ մէկ խնձորը կ'առնէ կ'երթայ: Յաջորդ օրը միւս աղան կ'երթայ եւ դարձեալ նոյն բանը կը պատահի: Վերջին օրը պղտիկ աղան կ'երթայ պահելու մէկիկ խնձորը որ իր բաժինն է: Գիշերը կը տեսնէ որ դուր կ'ուշանայ եւ կոպերը կը սկսին ծանրանալ քունի աղքեցութեան տակ, լիւն ընէ լիւն չընէ, անմիջապէս թուրով իր ջլթնիկ մատը (ճկոյթ) կը կտրէ եւ քովէն քիչ մը աղ եւ պահ (տաքդեղ) հանելով վերքին վրայ կը դնէ: Վերջը կը սկսի սոսկալի կերպով մզմզալ, այնպէս որ ա'լ չի կրնար քնանալ: Դէմուստն դուր կուգայ եւ երբ կ'երկնայ որ խնձորը առնէ, այդ աղան աղոր թուրի հարուած մը կուտայ դէին թեւին, դէն ալ չդիտնալով թէ ինչի հանդիպեցաւ, անմիջապէս կը կըրնկէ (չուտով փախչի): Առաւ կ'ըլլայ, միւս աղաքը կ'եկին որ երթան տեսնեն թէ լիւն եղաւ իրենց

պզտիկ եղբայրը: Կ'երթան որ ծառին տակ պառկած՝ հանգիստ կը քնանայ եւ խնձորն ալ ծառին վրայ է:

Կ'արթնցընեն իրենց եղբայրը որ անցած դարձածը կը պատմէ, եւ կ'աւելցընէ նաեւ թէ պէտք է երթալ գտնել այդ դեւը եւ գործը լմնցընել, որովհետեւ քանի որ ինք միայն անոր թեւը վերաւորած էր, Դեւը պիտի չմեռնէր այդ թեթեւ վերքէն եւ աղէկնալէն ետքը իրենց փոշին հովուն պիտի տար: Եղբայրները կը հաւանին եւ կ'ելլեն արեան հետքը բռնելով կ'երթան, կ'երթան որ մեծ քարի մը տակ կը վերջանայ այդ հետքը, հետեւաբար Դեւը հող մտած էր: Մեծ եղբայրը կը ջանայ այդ քարը վերցնել, բայց չի կրնար. միջինը կ'աշխատի ան ալ չի կրնար, բայց պզտիկը մէկ մատով կը վերցնէ: Երբ քարը կը վերցուի, խորունկ հոր մը կը բացուի: Հաստ չուան մը կը բերեն եւ կ'ուզեն որ կարգով իջնեն. Երբ մեծ եղբայրը քիչ մը տեղ կ'իջնէ, կը պոռայ «Այրայ, վառայ, թափայ, հանեցէք»: Անմիջապէս վեր կը քաշեն: Միջինն ալ նոյն բանը կ'ընէ, կարգը կ'ուզայ պզտիկին: Պզտիկը կ'ըսէ թէ ես որչափ որ պոռացի «Այրայ, լափայ, թափայ» դուք մտիկ մի՛ ընէք եւ միշտ վար իջեցուցէք: Ըսածին պէս կ'ընեն: Այդ տղան կ'իջնէ, կ'իջնէ մութ տեղ մը կը հասնի, քիչ մը ետքը աղուոր լոյս մը կը տեսնէ եւ այդ լոյսով դարձեալ դեւին արեան հետքը կը գտնէ, ու անոր հետեւելով կ'երթայ դեւին սենեակը, զայն կը մեռցնէ: Դեւը մեռցուցած պահուն կը տեսնէ որ անոր գլխուն վերեւ քառասուն հատ բալլի կայ, կ'առնէ զանոնք եւ կ'երթայ մէկիկ մէկիկ դեւին սենեակները կը բանայ: 37 հատը բացած է եւ մնացած է երեք հատ սենեակ: Ասոնց առաջինը բանալով կը տեսնէ շատ աղկէկ աղջիկ մը՝ նստած ասեղնագործութիւն կ'ընէ եւ ոսկի աքաղաղ մը ու ոսկի հաւ մը իր բոլորը կը չրջին: Աղջիկը տղան տեսնելուն պէս կ'ըսէ «Մարդու որդի, հոս ի՞նչ բան ունիս, հոս օճը ի՞նչ պրտովը, ճնճուղը ի՞նչ

թեւովը չի կրնար դալ. հիմա մեր դեւը եթէ արթննայ, հում հում քեզի կուտէ: Երկրորդ սենեակը կը բանայ, հոն ալ աղջիկ մը կայ եւ աւելի գեղեցիկ է նախորդէն, այն ալ ասեղնագործութեամբ կը դրաղէր եւ զոյգ մը ոսկի կաքաներ զինքը կը դրօսցնեն: Այս աղջիկն ալ մի եւնոյն խօսքը կ'ըսէ: Երրորդ սենեակը կը բանայ ուրիշ աղջիկ մը, — պատահ մը լոյս — նստած միւսներուն պէս գործ մը կ'ընէր եւ զոյգ մը ոսկի աղաւաններ ալ իր ասեղնագործութիւնը դրած տեղին վրայ կայնած են: Այս աղջիկը ամէնէն գեղեցիկն է եւ որուն համար տըղուն սիրտը կ'եռայ: Տղան ասոր կը պատմէ թէ ինչո՞ւ եկած է հող եւ ի՞նչպէս դեւին գործը լմնցուցած է, երբ աս ալ նախորդ աղջիկներուն հարցումը կ'ընէ: Երեք աղջիկներն ալ շատ կ'ուրախանան որ դեւին ձեռքէն ազատած են: Յետոյ տղան կ'երթայ ծակուն առջեւ եւ եղբայրներուն կը կանչէ, եղբայրները իրենց հողը լլալը կ'իմացնեն: Չուանը վար կախել կուտայ եւ ինչ աղուոր բաներ կային հող, վեր կը հանէ: Երբ բոլոր բաները կը լմնան, կարգը կուգայ աղջիկներուն, անոնք ալ վեր կը սկսի հանել, բայց երբ պզտիկ եւ ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը վեր պիտի հանէր, չ'ելլեր եւ կ'ըսէ թէ՝ տոաջ դուն ելիր, ես շատ դեղեցիկ եմ, եթէ եղբայրներդ զիս տեսնեն, ա՛լ քեզ հոս կը թողուն, չեն հաներ: Տղան մտիկ չ'ըներ: Այն ատեն աղջիկը կ'ըսէ թէ՝ մարդու որդիին վստահութիւն չ'ըլար. ես գիտեմ որ քեզ պիտի չ'հանեն, ուստի քեզի խրատ մը տամ: Երբ հոս մնացիր, ուրբաթ օրը կ'երթաս ոսկի աւազանին քով կը նստիս, հող ձերմակ խոչ (1) մը եւ սեւ խոչ մը պիտի տեսնես. ջանա՛ որ սեւ խոչին վերայ ցատկես: Երբ հոն ցատկես այն ալ քեզ ձերմակ խոչին վրայ կը նետէ ու վեր կ'ելլես, հակառակ պարագային շատ վար կ'իջնես: Ես ալ քիչ մը թոյն կ'առնեմ քովս, երբ տեսայ որ ալ վերջնա-

[1] խոչ, արու այծ — նոթաղ:

կանապէս չես դար, կ'ուտեմ եւ կ'աղա-
տիմ Տղան կը հանէ այդ աղջիկը վեր
եւ կը սպասէ չուանին որ ալ չ'իջնեն :
Աղջկան ըսածը միտքը կը բերէ եւ կ'եր-
թայ կը նստի ոսկի աւազանին քով ըս-
պասելու եւ տրուած նշանին, ուրբաթ
օրը, ճիշդ աղջկան ըսածին պէս, երկու
խոշ, ճերմակ ու սեւ, աւազանին մէջ կը
լողանայ կը ջանայ ցատկել սեւին վրայ
բայց դժբաղդաբար ճերմակին վրայ կ'իյ-
նայ, այն ալ սեւին վրայ կը նետէ, ու
տղան կ'իջնէ վարի աշխարհը : Ասդին
կ'երթայ, անդին կ'երթայ : մարդ մուրդ
չի տեսներ եւ յոգնած ճարահատ, մեծ
ծառի մը շուքին տակ կը պառկի :
Հաղիւ հաղ ջուռն է տարեր, ծառին
վրայէն թռչունի մը ձագերուն արտա-
սովոր ճլվղուկը կը լսէ : Աչքերը կը
բանայ որ մեծ օձ մը ծառին պլլուած
դէպի թռչուններուն բոյնը կ'երթայ,
թուրը կը քաշէ, օձը կտոր կտոր
կ'ընէ եւ դարձեալ կը պառկի ու ա-
նուշ անուշ կը քնանայ : Ինչ մը ետքը
այդ ձագերուն մայրը կուգայ, եւ որով-
հետեւ մինչեւ այդ տարիքը ձագ չէր
կրցած մեծցնել եւ միշտ զանոնք մե-
ռած գտեր էր, կը խորհի թէ իր սե-
րունդը փճացնել ուզողը այդ մարդու որ-
դին է որ հիմա ծառին տակ պառկած է,
եւ կ'ուզէ մեռցնել, բայց անմիջապէս իր
ձագտիքը լեզու կ'ելլեն եւ եղիւթիւնը
կը պատմեն : Զիւմրիւտ թռչունն ալ,
այս էր այդ թռչունին անունը, իր թե-
ւերովը հով կուտայ այդ տղուն երեսին
որ շատ խուրունկ քուն մը կը քաշէ :

Իրիկուան դէմ տղան կ'արթննայ եւ
կը տեսնէ որ մեծ թռչուն մը իրեն ծա-
ռայութիւն կը մատուցանէ : Զարմանքը
ալ աւելի կը շատնայ երբ թռչունը իր
հետ խօսելով շնորհակալութիւն կը յայտ-
նէ իրեն ըրած մեծ բարիքին համար եւ
կ'աւելցնէ թէ մուրադդ ուզէ որ տամ :
Տղան կ'ըսէ « Իմ մուրադս քու ա-
ռողջութիւնդ է » թռչունը դարձեալ
կը պնդէ, տղան ալ նոյն պատասխանը
կուտայ, երրորդ անգամին տղան կ'ը-
սէ, « Զիս վերի աշխարհը հանէ, թըռ-

չունը « Օ'ֆ, օ'ֆ » մը կը քաշէ եւ
կ'ըսէ « Ես շատ ծերացած եմ եւ ա'լ
այդքան ուժ չունիմ որ 40 օր անօթի
մնալով քեզ վերի աշխարհը հանեմ, ինծի
40 լիր միս եւ 40 լիր ջուր բեր որ հա-
նեմ » : Այդ տեղը միս ու ջուր գտնել
անկարելի կ'ըլլայ տղուն համար, ուստի
կ'ելլէ ուրիշ աշխարհք մը կ'երթայ : Այդ
տեղն ալ աղբիւր մը կայ որուն մէջ հօ-
թը գլխէ դեւ մը նստած է, ամէն օր աղ-
ջիկ մը կը բերեն որ կ'ուտէ եւ քիչ մը
ջուր կուտայ, հակառակ պարագային մարդ
չիկրնար ջուրին մօտենալ : Այդ օրն ալ
կարգը մեծատան մը աղջկանն է : Տղան
կ'երթայ ատոնց տունը կ'ըսէ թէ այդ
աղջիկը ինծի տուէք որ ես տանիմ դե-
ւին տամ, բայց դեւը ձեր աղջիկը չկե-
րած, ես զանի սպաննեմ : Մեծատունը
կը հաճի տալ : Տղան չուան մ'ալ կ'ուզէ
եւ կ'առնէ կ'երթայ : Երբ աղբիւրին կը
մօտենան, տղան այդ չուանով աղջիկը կը
կապէ եւ կը մօտեցնէ աղբիւրին, ինքն
ալ ետեւը կը ծածկուի, որչափ որ դեւը
կը մօտենայ աղջիկը ուտելու, ինքն այն-
քան մը ետ կը քաշէ աղջիկը եւ այս-
պէսով կը յաջողի դեւը ջուրէն դուրս
հանել եւ երբ դեւը ջուրէն դուրս կ'ել-
լէ իր ուժը կը կորսնցնէ : Իր ուժը ջու-
րին մէջն է եղեր, տղան ալ անմիջապէս
թուրով կը զարնէ կը մեռցնէ : Ծարաւ
ժողովուրդը, ա'լ առանց սպասելու որ
ջուրին արիւնը մաքրուի, որովհետեւ
դեւին արիւնը լեւ լէնճ արիւն կը կրտ-
րէ, արիւնոտ արիւնոտ կը քաշեն կը
տանին : Այդ ազատած աղջիկը տուն կը
դառնայ տղուն հետ : Աղջկան հայրը կ'ը-
սէ տղուն թէ ի՞նչ կ'ուզես : « Ինչ ող-
ջութիւնդ » կը պատասխանէ տղան,
երկրորդ, երրորդ անգամ ալ կը հարցնէ
եւ վերջին անգամին տղան կ'ըսէ թէ մեծ
զոմէշ մը կ'ուզեմ : Մեծատունը կ'ըսէ .
« Աստիկայ ոչինչ բան է, երանի՜ թէ ու-
րիշ բան մը ուզէիր » եւ անմիջապէս
խոշոր ու խլավ զոմէշ մը բերել կուտայ,
ծառաներուն ալ կը հրամայէ որ այդ տը-
ղան ինչ որ ուզէ ընեն : Տղան զոմէշը
տիկ հանել կուտայ եւ մէջն ալ ջուր կը

լեցընէ, իսկ գոմէշին միսն ալ ուշիշ րաներու մէջ կը դնէ եւ ատոնց շալակը տալով իր ուղած տեղը կը տանի: Իրիկունը Զիւմրիւտ թռչունը կուգայ եւ կը տեսնէ թէ միս եւ ջուր պատրաստ են: Զիւմրիւտ թռչունը միսը մէկ ոտքին կը կապէ, ջուրը միւս ոտքին, տղան ալ թեւերու վրայ կ'առնէ եւ կը սկսի բարձրանալ, միայն անոր կը պատուիրէ թէ երբ «հոր» ըսեմ միս առեր, «թոփ» ըսեմ ջուր: Այսպէս «հոփ», «թոփ» ըսելով կը սկսի վեր ելլել այդ թռչունը: Քիչ մը մնացած է որ վերի աշխարհը հասնին, դարձեալ «հոփ» կ'ըսէ. բայց միս չի կայ: Տղան զիտէ որ եթէ միս չի տայ իր բանը բուսած է որովհետեւ խեղճ թռչունը պիտի մեռնի, ուստի անմիջապէս իր ճուռէն կտոր մը միս կը փրցընէ, կ'ուտայ: Վերի աշխարհը կը հասնին, Զիւմրիւտ թռչունը վար կ'իջնցնէ տղան իր թեւերուն վրայէն եւ կ'ըսէ, հայտէ, զնա՛ւ բայց տղան չի կրնար քալել, անմիջապէս Զիւմրիւտ թռչունը կը հանէ իր լեզուին տակէն այն միսը որ տղան վերջին անգամ տուած էր իրեն եւ կը տանի ճիշդ տեղը կը փակցնէ եւ լղելով կ'ողջնցընէ, Զիւմրիւտ թռչունը դարձեալ կ'իջնէ վարի աշխարհը, տղան կ'երթայ իր նշանածը կը գտնէ եւ քառասուն օր, քառասուն դիշեր հարսնիք կ'ընեն: Ընթերցող անոնք հասան իրենց փափաքին, դուն ալ հասնիս քու փափաքիդ, այս անգամ ինծի բան պէտք չէ:

ԱՏԻՆ

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԲԱՆԱՀԻՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌԱՅՆԵՐ

ԿԻՐԻՆԻ ԳԱՒԱՌԱՐԱՐԱՌՈՎ

(Շար. «Բիւրակն»ի 27 քիւէն)

- Անցուկը մոռցուկ կ'ըլլայ:
- Ոտքիդ եռալանիդ կեօրէ էրկնցուր:
- Պէրանը պանալուն տեղ, էշը թող պանար:
- Չեմ ուտեր նեպիս տիր:

— Ճաղարճը ճուրն է կացեր, չախշալի կօ պոկու:

— Կատու չեղած մուկ կօ պոկու:

— Թեւալու թեւէն իշուն «քեօփ» կօ քըսէ:

— Ձի լացողուն ծիծ չեն տար:

— Հէ մ'էլ հարս ըլլամ նը ծին զորդ կը հեղնիմ:

— Էնկէճովը թէփ չ'էփիր. (անպէտ է):

— Շանը պողողը ճիկէր կախեր է:

— Դընաըլեցաւ քեցնիրէն, կըտաւ դաբախը:

— Դըղալով կը հաւքէ, չօմչայով կը տաղարնէ:

— Եղանը տակը հորթ կօ պոկու:

— Խէրուի սուրբը զօրաւոր կ'ըլլայ:

— Ծեսքը պաց է (առատածեօն է):

— Ծին էկեր է, օտքերնիս է մըսեր:

— Մենծ էշը ախորը մօրցանը. (խընդրին կարեւոր կէտը մոռցանք):

— Սոխ կերած չիմ օր սիրտիս էրի:

— Կէտինն էնկէճ ունի. (Ձիք ինչ ծածուկ որ ոչ յայտնեցի):

— Մենծ չունեցողը մենծ քարի մը քանքովի կ'ըլլայ:

— Պերանը քաք չի տըրջեր (զաղտնապահ չէ):

— Կատուն մուկը փորուն համար կը պոկնէ:

— Ինք ինքիր չուքէն կը վախէ:

— Քեպապին հօտին կընաց օր էշ կօ տալին (յուսակաւ եղաւ):

— Մարտի հալա է (փոփոխամիտ է):

— Ողջ կըլտիս աւետարանին տակ տըրի (վտանգի ենթարկուի):

— Ուղան պերանը կ'թան կովէն աղէկ է:

— Ուտիմ նը միս է, նետիմ նը մատաղ է:

— Տանակն ինքիր կ'թը չի կէփեր:

— Էրկըրի չուանով դույնն չ'ըշնուիր:

— Մալը չկրցող ուտողուն մալը կ'ուտեն:

— Տեղէն էլլողուն տեղը կ'առնեն:

Էրիկը մեռնողուն կ'իկը:

— Տանծ էիր նը հասար, խնծոր էիր

նը կէյմըրեցար :

— Մէյվային աղէկը տոջը կ'ուտէ :

— Հինգ փարա տուինք պաշլայեկ տըւինք, տաս փարա կուտանք չի թէր-կեր :

— Քարը խորը տրաւ :

— Քրիստոս կօ փոխայ (խաղաղութիւն) :

— Հէրքէս ինքիր փիտին «փու» չա-սեր :

— Հաւը հաւ է նը ճուր խմած ա-տինը էրկինքը կը հէյի :

— Ծայը (ծանր) նստիր օր լիր դաս :

— Էծն իր օտայը կը կախեն, օշ-խարն է իր օտայը :

— Կէլու Աւետարան կը կարդայ. (ու-նայնաբան է) :

— Պօյիդ լըման, խեղքիդ մըկան :

— Աշխարհին մայր աշխարք կը մնայ :

— Մազն էրկանին խեղքն կէրճ կ'ըլ-լայ :

— Իշ տէ (որ տեղ) քար մը վերցնես նը տակէն կ'էլլէ : (Ամէն բանի մէջ մաս ունեցող) :

— Յանածիդ կը քաղես :

— Ղորդ խօրաթողը ծի մը հէզնիկ փախնու է :

— Ղորդ զուրցողուն կըլոխը կոտո-տոշով է :

— Մօրուք չունիմ օր խօսքիս պունէք :

— Պաց ամանին մէջինը վով օր է (ով որ ըլլայ) կը կխմայ :

— Անոսկոր միս չիլլար :

— Ես քըսեմ, ես կը լսեմ :

— Ծանը քար քըլանն նը, տիրուն խերքը կը հէյին :

— Կէծ ու կրակ է (կրակոտ է) :

— Կէծկրտուկ կ'ըլմանի (»)

— Կէյմիր խնձորին քար քըլտող շատ կ'ըլլայ :

— Թէք ինկիզին քար չի նետեր (չա-հանողիր է) :

— Էրկու ծաղը մէկ քարով քըլտել :

— Հէրքէս ինքիր մարկոսը կուլայ :

— Կուլամ կը ծըծալիմ skrsիս մա-քըրն է :

— Էշքիդ փէնճիրէն է, խեղքիդ թէն-ճիրէն է :

— Հաստ ու պարակ մէկ կին է, վայ պարակը մանողուն :

— Ղորդ զուրցողը տեղ չ'ունենար :

— Խենդը կըլոխը կոտոշ չ'ունենար :

— Խամերնիդ անուշ տէ խասերնիդ լեզի : (Այս խօսքը մայրերը իրենց ան-հընազանդ դաւիներուն կ'ուղղեն) :

— Ծիկէր է, չունն ուտէ :

— Աշխարքը քարս է, տիհա նոր հարս է :

— Ուղունկ ունիս նը կըլոխիդ քէրէ :

— Մէկ ծէսով երկու ծըմերուկ չի պունուիր :

— Ես իմ արծած խողիս կխտեմ :

— Մէյմէկի պերան թըքած են (հա-մախորհուրդ են) :

— Մէյմէկի միս կ'ուտեն կօ. (կոտա-սէր են) :

— Ուղունկ ու միս են (սերտ բարե-կամ են) :

— Ծուրը տեսնէ ծուկ կ'ըլլայ, կա-տուն տեսնէ մուկ կ'ըլլայ :

— Սաղ էշքը ոտին շահ չունի :

— Է՞ծն է էծուն « ոտիդ պաց է » քը-սէ :

— Էրեսէն վըլի վըլի, ետեւէն սուր ածելի : (Կեղծաւոր) :

— Կիրկիսնստեր մօրուքիս կը փետտէ :

— Ծեռքը ծուռ է (զոդ է) :

— Էշքը ծակ է (աղահ է) :

— Էրեսի ճուրով է (աներես է) :

— Մաղը ծակ է } (խօսածնիս կը

— Ոսպը քարոտ է } հասկնայ) :

— Կըլոխը պամպակ չիքայ (ապուշ է) :

— Հօխան չամէն է (») :

— Պերնէն խուլ է (») :

— Խօրասանը արտ ունի (») :

— Էնկէճը ծակ է (արթուն է) :

— Վէգ չունի տեղը կ'աւէ :

— Էշքը կուշտ է (աղահ չէ) :

— Անկից հաւկիթ առնողը մէջը զեղ-նուց չի կաներ (խարդախ է) :

— Խենթն ասաց, խեղքն աւտաց :

— Մըկանը շէտը ճաղջին շահ ունի :

— Էնկէճը կախ է, սիրան ուրախ է :

— Աղամ է (ալ) խարուեցաւ, տրախ-տէն ընկաւ :

— Էշն է տրեր իր մտին, տորպակ մը կարի քըթին:

— Նուկին պակաս է (անմիտ է):

— Սեւէն էլանք, սեւ ծուծն ընկանք:

— Պարտքը տալով, մեղքը լալով:

— Հաշնետունը (հարսնետուն) չի կիտէ, էրդինոցը քէշկէֆ (ֆեթկեֆ), ցորենէ կերակուր) կը պուէ:

— Թթու քացախ, քարէ հաց (անշահ):

— Խորձանայ (վայրի խոտ մը որու տրմաւը կ'ուտուի, թերեւս խաւարծիլ) պօփա պօփա, տու կընա հոգիդ հոգա:

— Շանը եաթախը հացի մայում չի կըտուիր:

— Ճուրն ընկնողը չեօփ կը պուէ:

— Պէրանը սրտին էվէլցուկը կը գուրցէ:

— Մօրը մանածը ներկած է (վարսե-տորդի):

— Էտի մօրիդ արծիկութիւնն էր (ժամանակն անցած է):

— Տօնին ու կաղանդին Յուդային օրդին գուրսը (այդ միջոցի սաստիկ ցուրտը ակնարկել):

— Հազայ նը կոտին կը կըյի (սաստիկ աղքատ):

— Մուկն ըյնի նը կըլօխը կը ծակի (սաստիկ աղքատ է, բնաւ կա՛հ կարասի չունի):

— Դըգալին պերնովը կը կերցընէ կոթովը էշքը կը հանէ:

— Քարին մէջ էրին (արիւն) կայ:

— Ինք տիկ էղեր, էրկիր բերան էրեր է:

— Սատկած էշ կը պո'օր նալը քէշէ:

— Ղայնանադ ամուր կ'ուղէ էղէրէմ, (պատրաստ կերակրի սեղանի մը վրայ եկողուն կ'ըսուի):

— Կատու չեղած՝ մուկ կօ պոնես:

— Էրկու խենթը խալաթին քէնտիրն են կըյեր:

— Օշլոտը քերուեր է, անօթին հէյիւր է:

— Սոխին քարսը չ'իլլար:

— Մէյմէկի իչին դուռուն զսմին կօ (սաստիկ հակառակ են իրարու):

— Էրէսէն ընկածը քառցուն պէլիկ կ'ըլլայ կօ (սաստիկ արտում է):

— Ճէհիտ ման'օր իլիկիտ լէննայ, (գործդ յարատեւէ):

— Բ'թ չունիմ օր հոտն առնում:

— Սոխ կերկր չեմ օր սիրտին էրի:

— Նէ' էտեւէն կ'երթայուի, նէ' առջեւէն, (կամ) էտեւէն էրթաս նը կը սեփիկի, առջեւէն էրթաս նը կը խաղնէ:

— Շանն ագին կապուած է, (չատ առատ է, արժէք չունի):

— Պեսիհալա պատանք կըտնէ նը առջ'իրկունը կը մէռնի:

— Անցանք տառցանք պարեւ ձեղ:

— Ես աղա, տու աղա, տեքմէքմ վի'վ (ո'վ) աղայ:

— Շատ բան կ'իտիմ ըմմա օրանիս թէք է:

— Խորթ մօր կորեկ է. (Կը պատմուի թէ ժամանակաւ խորթ մայր մը իւր խորթ աղջկանը առջեւ դրեր է չատ մը կորեկի, ցորենի եւ այլ սերմերու խառնուրդ մը եւ հրամայեր է որ՝ իրարմէ բաժնէ. երբ խեղճ աղջիկը չէ յաջողեր ի դուռն հանել այդ դժուարին գործը, մօրմէն սաստիկ պատժուեր է. այդ առնէն ի վեր երբ դժուարին գործ մը կ'առաջարկուի՝ կ'ըսեն, « խորթ մօր կորեկ է »):

— Տէրիդ ժամ չի մտնել, դու էս տեղ պատարա՞դ կ'ընես (սոյն առած Կիւրինցիք Ուլաչցիներէն^[1] փոխ առած են: Ատենօք Ուլաչցի մը խոստին դուռը մօռացմամբ բաց կը թողու ուր գտնուած հորթերէն մէկը դուրս կ'ելլէ եւ գիւղին Եկեղեցւոյն դուռը բաց գտնելով՝ ներս կը մտնէ եւ մինչեւ սեղանը կը բարձրանայ. ժամկոչը դուռը գոցելու առնն սարսափահար կը տեսնէ սեղանին առջեւ հորթ մը. եւ զայն դուրս վանելու առնն կ'ըսէ զայրացմամբ « Տէրիդ ժամ չի մտնել դու էս տեղ պատարա՞դ կ'ընիս » այս առածը կը դործածուի երբ մէկու մը վրայ տարօրինակ արարք մը տեսնուի:

(Շար.)

Կիւրին

Հ. Կ. ՏԵՄԻՐՃԵԱՆ

[1] Ուլաչ գիւղ-աւան մ'է Սըվաղէն վեց ժամ հեռու դէպի հարաւ:

ԴԻՏ. — Աշխատակիցներէն կը խնդրուի որ այս կարգի առածներ, բառեր եւայլն հաւաքելէ վերջ, մեզի հաղորդելու համար այբուբենի կարգաւ գրեն: Ասով թէ՛ իրենց աշխատութիւնը կը դիւրանայ եւ թէ մոռցուք չըլլար:

ԽՄԲ.

Գ Ո Ւ Ք Ա Ն

Դուժան ըսուած երկրագործական գործիքը սր կը լծուի սովորաբար ութ շոյգ գոմէշներէ ու եղներէ՝ ունի ութ տուն, 1 հօրեւօր, 2 փոշեատուն, 3 խարդնատուն, 4 խընձորատուն, 5 ուժատուն, 6 մկնատուն, 7 մուրալտուն, 8 ամու:

Երկրագործը յատուկ երգեր չինած է դուժանի վրայ, հետեւեալ երգին վերջին տողերը բացատրութիւններ են դուժանի տուններուն:

Գուրան գուրան ասուածաբան,
Ձարկի լորուն քիսաւ ջորան,
Գուրան գուրան գետաբան,
Դուրքի բուդէն կոխի կ'ուզեր
Շեկիկ կոսան կնեակ կ'ուզէր,
Չոքի գետին կուղնի սամին
Առաւ յելալ խերն ու բարին
Խերն ու բարին մեր մանեկալին
Մանեկալ հեծաւ տոռի բուռակ
Բռչամ քողեց պուրակ պուրակ
Ձեռն քալից գոթին ուրազ:
Վր երեսնին վր կ'երեսնին,
Շեկոն կոսեց ներսի սամին
Խապար տարեք խեղճեատին
Ճիժ վասքիկեր կիրակմսին
Անուն դներ հօրիւօրին,
Հօրեւօր, ջան հօրիւօր,
Փոռեսուն փոռին ի յաջ
Խարդնան խարդան ի ձեռ
Խնձորան խնձոր գոթին
Ազալ աղջիկ ուժեւորին,
Մկնան մուկն, ի բերան
Մուրսյուն մուրսալ գոթին
Խերն ու բարին ման նըլորին:

Բառեր. — Դիսաւ, դպաւ — Դետաբան, գետինը բանող — Բուդա, ցուլ — Կատան, մալեալ. — Կնճակ, գոմէշի

վզի վրայի լծան դուրսի մասը. — կուղ, տեսակ մը փոկ, — յելաւ, ելաւ. — Բըռչում, փէրչէմ. — Թալեց, նետեց, — Էրտան, կերտանէն ազաւաղեալ: — Ճիժ, տղայ:

Հաւաքեց Մ. Մ. Հ.

ԳՐԱԿԱՆ

Ձ Ո Ւ Ք Ա Վ

Թշուառ հոգւոյս ջինջ հայելի
Եղար. ջուժակ իմ պաշտելի,
Բնկերներուս մէջ անհամար
Սոսկ քեզ դտայ բնութեանս յարմար:
Անտեղեակ են մարդիկ ամէն
Իմ ցաւերուն, զիս կը հեզենն.
Լոկ զո՛ւն տեսար այն ահուկի
Մաշող ցաւերն, որք ներսս են լի:
Անկէց ի վեր զուն միշտ կ'երգես.
Այն յուսով թէ զիս բըժշկես,
Յընորք մ'է յոյսդ, ցաւ մ'ալ զուն ես:
Բայց զուն սրտիս սիրած ցաւն ես:
Չայնըզ լալկան աղէկըտուր
Իսկ ես հիւանդ յուսակտուր՝
Երգդ ալ յարմար լոկ հեկեկանք.
Հծծող հոգւոյս դառն արձաղանդ,
Այդ մարմնըած ձայնովդ հնչէ
Թող այդ ձայնդ սիրտըս կրծէ,
Աչքէս հոսին արցունք աղի
Հուսկ յետին շունչս ալ նըւաղի:

Կարին

ՆՈՃԻ

«ՆԱԽԱՓՈՐԶ» ԻՆ ԱՌԹԻԻ

«Բիւրակն» ի անցած թիւով խօսած էինք, ի զմիւրեանց Գրական մրցանակին ասթիւ, Տօքթ. Տաղաւարեանի երկին վրայ: Այս մասին ըստեկամ մը կը գրէ հետեւեալը.

«Եւրոպայի մէջ գրեթէ ամէն պաշտօն եւ տիտղոս մրցամաք կը տրուի, կան ակադեմիա բժիշկներ որ՝ 5—6 անգամներ aggregation ի մրցելով մերժուելէ

ետք, կրկին անգամ մրցման կը մասնակցին. սակայն երբեք չուեա՞ծ բան չէ որ մերժուողն անարգանքի ենթարկի։ Ամէն ոք կը խոստովանի թէ բժիշկ Տաղաւարեանի ձեռնարկած նիւթը դժուարին է եւ փորձ բանասէրի մը կեանքն իսկ չի բաւեր զայն կատարելապէս ի գլուխ հանելու համար. յանդգնութիւն մ'էր որ մեր հմուտ բժիշկն իր հանգստի ժամերը զոհելով ձեռք զարկած է այդպիսի դժուարին նիւթի մը եւ այնչափ պաշար հաւաքած է՝ որպէս կը վկայէ իր քննադատն ալ, եւ արդէն ոչ թէ իրր կատարեալ գործ մը այլ իբր ցախափորձ ներկայացուցած է, ինչպէս անունն իսկ կը յայտնէ։ Այդ թերութիւններէն՝ անհնար է զերծ պահել որ եւ է անմշակ նիւթի վրայ ճառող առաջին գործ։ Որ եւ է նոր զիրտութեան վրայ գրուած նախափորձեր՝ նոյն իսկ եւրոպական ազգաց մէջ՝ թերի եղած են, եւ այսօր շատերուն քննադատութեան առարկայ կըրնան ըլլալ, սակայն երբեք անոնց հեղինակներն քարկոծուած չեն, այլ ընդհակառակն քաջալերուած իրենց յագուղն ձեռնարկին համար։ Ըստ իս կ'արժէր որ այսպիսի անմշակ նիւթերու վերայ գրուած երկերը աւելի քաջալերութիւն ի զմիրեան մրցանակի մնայուն մասնախումբին կողմանէ, եւ վարձատրութիւն տնոնք։ Ձանանք աւելի քաջալերել մեր աշխատաւորները փոխանակ խոցելու անոնց սիրան ու վնասեցնելու։

* *

Դպրոցական Հանդեսներ

Գոնեայէն Ա. Կ. Անտոնեան զոհունակութիւն կը յայտնէ տեղին Ս. Սահակեան վարժարանի այս տարուան քննութեան համար որ կատարուել է Յուլիսի առաջին շաբթուն։ Մեղադրելի կը գտնէ իրաւամբ որ աղղ. վարժարանը յաջողակ ընթացք մը ունենալով հանդերձ, դեռ կը վանուին ծնողքներ որ իրենց զաւակը օտար դպրոցներ կը զրկեն։ Գոնեայէն, թէեւ քիչնոր — հազիւ 300 տուն —

իրենց նիւթական համեմատապէս լաւ զիրքին ու աւանդական կրթասիրութեան շնորհիւ կարող են իրենց դպրոցներուն բարեւոք ընթացքին ուժ ու յարատեւութիւն տալու։

— Հալէպէն ալ, Տ. Կ. Իւվանեան կ'իմացնէ թէ այս տարի տեղին դպրոցները համեմատապէս լաւ ընթացք ունեցել են, շնորհիւ իրենց Տնօրէնին եւ Պատ. Հոգարձութեան ջանքերուն։ Շքեղապէս կատարել են թէ՛ մանչերու և թէ՛ աղջկաներու մրցանակաբաշխութեան հանդէսները, ժողովրդի հոծ բազմութեան ներկայութեամբ։ Ծառեր, կրգեր եւայլն ըստ կարգին։

Հալէպ ցարդ տեսած չունէր ասանկ հանդէսներ։ — Դպրոցին տարեկան ծախքն է 36000 զշ. որմէ միայն 2800 զշ.ը բաց կը մնայ։ Ատ ալ բան մը չէ, քանի որ եռանգուն Հոգաբարձութիւն մը ունի վարժարանը։

«Բիւրակն» չջերը չեն ներեր աւելի մանրամասն գրելու դպրոցական այս հանդէսներուն վրայ։

 Տպարանական կարգադրութեանց պատճառով «Բիւրակն» չպիտի հրատարակուի երկու շաբաթ։ Այս երկու պակաս թիւերուն տեղ զոյգ թիւերով պիտի լեցուի։

ՊՏՂՈՒՅ ՄԸ ՓՈՇԻ

Ձեր պարտեզներուն ու բանջարանոցներուն արդիւնքը պիտի բազմապատկի եթէ դորձածէք Թոխֆոյի փոշին որ պզտիկ տուփերով կը վաճառուի։ Քիմիական յաջող բազադրութիւն մ'է սա, ճիշդ մոխիրի նման, ծառերու, ծաղիկներու եւ ընդհանրապէս ամէն բոյսերուն նոր կեանք, նոր երանգ ու բեղմնաւորութիւն կ'ընծայէ. պտղուց մը փոշի՝ բաւ է զոյլ մը ջուրի համար որով կ'ոռոգէք ձեր հողերը։

Փորձ մ'ընել չա՞րժեր՝ խառնել կարեւոր բանի մը համար։

Հասցէ Խ. ՆԱՇԻՏ, Բիւլիւք Պարնաթան խան, թիւ 4. Սթամպուլ։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Խարբերդի եւ Բալուի եկեղեցիներուն մէջ « Մեր Ս. Հարց դաւանութեան » վերաբերող պատրիարքական կոնդակը կարդացուելով՝ մեծ ազդեցութիւն ըրած է ժողովուրդին վրայ։ Ամէն ոք կը փափաքի կղեր իւր կրօնի զիրք իւր քով ունենալ, եթէ կարելի է տետրակի ձեւով հրատարակել զայն։

— Մարաշի մէջ խնդութեամբ խմացուեր է ժառանգաւորներու վարժարանի մը բացման աւետիար։ Այդ վարժարանին աշակերտելու համար, Սիսի կաթողիկոսական Տեղապահը Մարաշէն երկու ուշիմ աղայ զրկել յանձնարարած է։

— Խաչատուր Վ. Տ. Դադարեան Մարաշի ճամբով Այնթապ դացեր է հանդուցեալ Մկրտիչ Կաթողիկոսին հաշիւները կարդալու համար։ Նոյնպէս, Մկրտիչ Ծ. Վ. Թապաղեան Կաթ. Տեղապահ Տ. Կիրակոս Սրբազանի հրամանաւ Մարաշ դացեր է Կաթողիկոսին Գործակատար Գրիգոր աղա Թաթուլեանէ եւ ուրիշներէ հաշիւ առնելու։

— Դպրեւանքը այս տարի ազգին կը ընծայէ տասը պատանի որոնք իրենց դպրոցական չորս տարի ընթացքը աւարտելով՝ ուսուցչական ասպարէզը կը մտնեն։

— Հայ Հռովմէականներու Պատրիարք ընտրուեցաւ Տ. Պողոս Արքեպ. Էմմանուէլեան որ կղերական դասուն նախասիրած ընտրելին է ընդդէմ Թէրզեան եպիսկոպոսի։

— Բերայի Էստեան վարժարանին մէջ ստաջիկայ Սեպակեմերին կը բացուի աղջիկներու բարձրագոյն դասընթացքը։

— Ուսուցչական ընտրելիներու Քընիչ յանձնաժողովը իր նիստերը սկսած է։ Ուսուցիչներուն կը յանձնարարենք այս չըջանին ներկայանալ եւ վկայագիր ստանալ։ Դաւթեան Գործակալութիւնը պաշտօնի կը զրկէ միայն վկայեալ ուսուցիչները, ինչպէս զրուած է Յայտարարին մէջ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Պատրիարքարանի

Ըստ կտակի բարեյիշատակ Յովսէփայ Իզմիրեանց՝ Գրական Յանձնաժողովս կը հրաւիրէ Պատուարժան հեղինակներն ու բանասէրները, որ՝ եթէ Ազգային Դպրոցութեան եւ Պատմութեան վերաբերեալ որ եւ է աշխատասիրութեամբ կը փափաքին մասնակցիլ Սահակ Մարոսեան Գրական մրցման, փութան իրենց երկասիրութիւններն յուղարկել մինչեւ յառաջիկայ 1900 տարւոյ Յունուար մէկ առ Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրն ի Կոստանդնուպոլիս։

Տպագիր երկասիրութիւններն հարկ է որ երեք օրինակ լինին, իսկ ձեռագրերն մէկ օրինակ, որք ըստ կանոնի եւ չեն դարձուիր։

16 Յուլիս 1899

(ԿՃԻԲ)

Ս. Դաւթեան կը սպասէ որ մինչեւ Օգոստոս 1 իրեն զրկուին « Բիւրակն » ի բաժանորդագրներէն մնացած տպագրիչները։ Ինչպէս ծանուցուած է վերջընթերթիւով, առաջիկայ թիւը պիտի զրկուի միայն անոնց որ վճարած են։

Դասագրքերու ընտրութեան ժամանակին է։ Յանձնարարութեանց համար Ս. Դաւթեանին զիմոյները պիտի զրուեն մասնաւոր զիւրութիւններ եւ առաւելութիւն, միայն թէ ուղուած գրքերուն արժէքը կանխիկ զրկելու է։

ԲԱՌԳԻՐՔ

ԴԻՏՈՒԹԵԱՆՅ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍԻԻՅ

Քրտազան տեխասաւորներին

Հ. Մ. ՔԱՁՈՒՆԻԻ

Վեհ. Մխիթարեան Միաբանութեան

Դին 60 ֆրանք

— 3213 —

— Ստացանք Բանասերի Բ. պրահը որ կը պարունակէ շահեկան տեղեկութիւններ բեւեռագրերու վրայ եւ ուրիշ կարեւոր յօդուածներ: Բանասէրի այս Բ. պրակով կարելի է համոզում գոյացնել թէ այս օգտաշատ ձեռնարկը յաջողութեան ճամբուն մէջ է:

— Ստացանք նաեւ Բազմավեպի Օգոստոսի համարը ճոխ եւ այլազան բովանդակութեամբ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Իզմիր, Ա. Ա. — Ձեր բտժաներդ գինը ամսով առաջ մեզի զրկուած է, երկրորդ ընկալագիրը ձեզի յանձնուած ըլլալով՝ առաջինը չեղեալ կը համարուի:

Իզմիր, Գործակալ. — Հետեւաբար կը մնայ գանձել Օր. Ս. Էն, Լ. Պ. Էն եւ Ս. Թ. Էն, Իսկ Ա. Հ. ինչո՞ւ կը մոռնայ իր գրածը և չ'ուզեր վճարել Ս. Ս. ին պարտքը:

Սարգեար, Մ. Ասենեան. — Դեռ չ'ընձարուեցաւ:

Կեսարիա, Ս. Տօնիկեան. — « Բարեւ » ի ստուգաբանութեան մասին ձեր կարծիքը սխալ է: Բարեւը բարի արեւին կրճատումը չէ, այլ բարեւա գործիականն է ար սղուած: Գաւառները կը գործածուին բարով և բարի (մակբայօրէն), ինչպէս բարի եկիր, դուն բարկ արեւ, բարով եկար, բարով բան եւն:

Սիվեանիսար, Ն. Ս. Տ. Ն. — Հոս ալ չէ ստացուած, հետեւաբար չի կըրնար խրկուիլ:

Սամսոն (Նեհի-Խան), Ս. Փ. — Տրամադրելի պաշտօն չկայ առայժմ:

Մարգուան, — Ռ. Մահլէպճեան եւ Մոմճեան էֆենդիները կը խնդրուի Բիւրակնի տարեգիրները վճարել Գործակալ Ա. Կիւլպէնկեան էֆէնդիին:

Մարգուան, Գործակալ. — Բիւրակնի վեցամսեան 30 շրջ. է եւ ոչ թէ 25 շրջ:

Մարաւ, Յ. Տ. — Շահեկան չէ ձեր զրկած զրութիւնը, մանաւանդ որ լեզուն ալ փոտած աշխարհաբար մէ: Այժմ մամանակն անցած է մեր ընթերցողներուն հրամցնել ատ անսակ զրուածներ:

Մեզրա, Ս. Ե. — Բիւզանդիոնի զրուածներուն դէմ ձեր պատասխանը չհրատարակելն ինքնին կը բացատրուի երբ ըսենք թէ 1. խնդիրը հանրային կարեւորութիւն չ'ունէր. 2. Անձնական յարձակում կը պարունակէր, 3. Բիւրակնը հազիւ կը բաւէ իր սեփական շահեկան նիւթերուն, ու նեղ ալ կուգայ:

Մեզի համար աղւոր խօսքերը միայն թղթի վրայ չեն գրուիր այլ աղւոր աղւոր ալ կը գործադրուին: Ձեր « բացորոշ » կարծած պատճառը = (վախնալը^{հոգ}) մեր փիացան անցնող ապրանքներէն չէ: Մեր գործառնութեանց եւ մեր անձին դէմ նախանձաբար յարձակողները կը սիրենք գործով լսեցնել:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՍՄԲԱՏ ԴԱԽԹԵԱՆԻ
ՏՍՐԲՍԱԿԱՆ ԳԵՐՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Արդի հայերէնի

Հիմնգերոյր սպագրութիւն

44,000 ՕՐԻՆԱԿ

Գին 2 շրջ.

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ընկերական

Անհատականութիւնը մեր մէջ

Գ. Ա.

Ազգագրական

Նախապաշարութեան եւայլն Մօւնխտուր

Ի. Ասլանեան

Երեք խնձոր

Ասիլ

Փողովդ. բանահիւսութիւն

Առաջներ կիւրիսի

Հ. Կ. Տեմիրեան

Գութան [Ալաշկերտի լեզուով]

Մ. Մ. Հ.

Գրական

Զուլթակ

Նոնի

Լուրեր

Ազգ. և Ներքին,

Նամակասուփ

Արտօմատեր. — Հ. Ս. Խ. ԻԽԹԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. ՆՇԱՆ Կ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ